

PEER MENTORING (TENGDOSH MENTORLIGI) IMKONIYATLARI VA AFZALLIKLARI

Nazarova Nigora Ravshanovna

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

2-kurs Tayanch doktoranti

nazarovanigora277@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada peer mentoring (tengdosh mentorligi) modelining nazariy asoslari, amaliy qo'llanish sohalari va uning talabalarning akademik hamda shaxsiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida oliy ta'lim tizimida mentorlik dasturlarining samaradorligi bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar ko'rib chiqilib, tengdoshlar o'rtasidagi hamkorlikning o'qish natijalari, moslashuv jarayoni va talabalarning o'qishni davom ettirish ko'rsatkichlariga ijobiy ta'siri yoritiladi. Shuningdek, peer mentoringning ta'lim, professional muhit va ijtimoiy faoliyatdagi imkoniyatlari hamda uning afzalliklari — norasmiy muhit yaratishi, iqtisodiy samaradorligi va o'zaro ishonchni mustahkamlashi asoslab beriladi. Peer mentoring (tengdosh mentorligi), uning bugungi kundagi ahamiyati, avzalliklari va imkoniyatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Tengdosh mentorligi, ijtimoiy moslashuv, akademik rivojlanish, shaxsiy o'sish, mentor, mentee .

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические основы модели peer mentoring (равное наставничество), сферы её практического применения, а также влияние на академическое и личностное развитие студентов. В рамках исследования рассматриваются существующие научные источники по эффективности наставнических программ в системе высшего образования, освещается положительное влияние сотрудничества между сверстниками на учебные результаты, процесс адаптации и показатели удержания студентов. Также обосновываются возможности и преимущества peer mentoring в образовательной, профессиональной и социальной среде, включая создание неформальной и

благоприятной атмосферы, экономическую эффективность и формирование взаимного доверия. В статье раскрываются сущность peer mentoring, его современная значимость, преимущества и возможности.

Ключевые слова: равное наставничество, социальная адаптация, академическое развитие, личностный рост, наставник, наставляемый.

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations of the peer mentoring model, its areas of practical application, and its impact on students' academic and personal development. The study reviews existing scholarly literature on the effectiveness of mentoring programs in higher education and highlights the positive influence of peer collaboration on academic performance, adaptation processes, and student retention rates. Furthermore, the opportunities and advantages of peer mentoring in educational, professional, and social contexts are substantiated, including the creation of an informal and supportive environment, cost-effectiveness, and the development of mutual trust. The article explores the essence of peer mentoring, its contemporary relevance, advantages, and potential opportunities.

Keywords: peer mentoring, social adaptation, academic development, personal growth, mentor, mentee.

Kirish. Peer mentoring (tengdosh mentorligi) - bu tajribasi, bilimi yoki ko'nikmasi nisbatan rivojlangan shaxsning o'ziga teng maqomdagi boshqa shaxsga ko'mak berishi, yo'l-yo'riq ko'rsatishi va rivojlanish jarayonida qo'llab-quvvatlashi jarayonidir. Bu yerda "tengdosh" tushunchasi yosh yoki lavozim jihatdan yaqinlikni anglatadi, ya'ni mentor va mentee o'rtasida qat'iy ierarxiya mavjud bo'lmaydi.

An'anaviy mentoringdan farqli ravishda, peer mentoringda rasmiy ustoz-shogird munosabatidan ko'ra hamkorlik va o'zaro o'rganish muhiti ustun turadi. Bunda bilim berish bir tomonlama emas, balki ikki tomonlama bo'lishi mumkin. Ya'ni, nafaqat mentee (o'rganuvchi), balki mentor ham bu jarayonda yangi tajriba va ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Peer mentoring asosan ta'lim muassasalarida, universitetlarda, ish joylarida, volontyorlik dasturlarida va professional hamjamiyatlarda keng qo'llaniladi. Masalan,

universitetda yuqori kurs talabasi birinchi kurs talabalariga moslashish, dars jarayoni va vaqtni boshqarish bo'yicha yordam berishi mumkin. Ish muhitida esa yangi xodimga shu jamoada ishlayotgan tajribaliroq hamkasb ko'mak beradi.

Tengdosh mentorligining asosiy maqsadi — bilim va tajriba almashish orqali shaxsiy hamda professional rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdir. Bu jarayon ishonch, ochiq muloqot va o'zaro hurmatga asoslanadi. Norasmiy muhit sababli mentee o'z savollarini erkin berishi, muammolarini ochiq aytishi va xatolardan qo'rqmasdan o'rganishi mumkin.

Asosiy qism. Peer mentoring bugungi kunda nihoyatda muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki zamonaviy jamiyat tezkor o'zgarishlar, raqobatning kuchayishi va axborot oqimining ortishi bilan xarakterlanadi. Bunday sharoitda inson nafaqat bilimga, balki moslashuvchanlik, muloqot va hamkorlik ko'nikmalariga ham ehtiyoj sezadi. Tengdosh mentorligi aynan shu ehtiyojlarga javob beradigan samarali model hisoblanadi.

Avvalo, bugungi ta'lim tizimi faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmaydi. Talabalar va yosh mutaxassislar amaliy ko'nikmalarni tezroq egallashi, muhitga moslashishi va o'z salohiyatini namoyon qilishi zarur. Peer mentoring bu jarayonni tezlashtiradi, chunki o'rganuvchi o'ziga yaqin va tushunarli shaxsdan maslahat oladi. Natijada moslashish jarayoni yengillashadi, o'qish yoki ish samaradorligi oshadi.

Ikkinchidan, bugungi yoshlar o'zaro muloqot va hamkorlik orqali rivojlanishga moyil. Raqamli davrda ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar orqali tengdoshlar o'rtasidagi aloqa kuchaydi. Peer mentoring shu jarayonni tizimli va maqsadli shaklga keltiradi. Bu esa bilim almashinuvi va tajriba ulashishni yanada samarali qiladi.

Uchinchidan, zamonaviy ish bozori soft skills - ya'ni muloqot, yetakchilik, muammo yechish va jamoada ishlash ko'nikmalarini talab qiladi. Peer mentoring aynan shu ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Mentorlik qilayotgan shaxs yetakchilik va mas'uliyatni o'rganadi, mentee esa ishonch va mustaqillikni shakllantiradi.

Bundan tashqari, bugungi kunda ruhiy salomatlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash masalasi ham dolzarb. Tengdosh mentorligi qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratadi, bu esa stress va moslashuv muammolarini kamaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, yangi muhitga kirgan talabalar yoki yangi ish boshlagan xodimlar uchun bu juda muhimdir.

Vincent Tinto - amerikalik ta'lim tadqiqotchisi va oliy ta'lim nazariyotchisi (1995) aniqlashicha, talabalar o'z tengdoshlaridan o'rgangan hollarda ular ko'proq bilim egallagan va an'anaviy o'qitish muhitidagi shunga o'xshash talabalarga nisbatan o'qishni davom ettirish darajasi yuqoriroq bo'lgan. Shu bois, bu yerda muhim omil shundaki, talabalar ma'lum bir jadval asosida ta'lim dasturini yakunlashlari kutilsa-da, ular uchun tengdoshlari bilan hamkorlik qilish imkonini beruvchi moslashuvchan o'quv muhiti ham yaratilishi zarur.

Peer mentoring (tengdosh mentorligi) turli sohalarda samarali qo'llaniladigan universal rivojlantiruvchi model hisoblanadi. U nafaqat ta'lim tizimida, balki ish joylari, startap ekotizimi va volontyorlik faoliyatida ham keng qo'llanilmoqda. Har bir sohada uning vazifasi va ahamiyati o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi.

Ta'lim sohasida:

Ta'lim muassasalarida peer mentoring eng keng tarqalgan shakllardan biridir. Ayniqsa, universitet va kollej tizimida yuqori kurs talabalari birinchi kurs talabalariga moslashish, o'quv jarayonini tushunish va vaqtni to'g'ri boshqarish bo'yicha yordam beradilar. Bu jarayon akademik muhitga tezroq moslashish imkonini yaratadi.

Bundan tashqari, fan bo'yicha kuchli talabalar boshqa talabalarga murakkab mavzularni tushuntirib berishlari mumkin. Bu esa bilimni mustahkamlash va o'zlashtirish samaradorligini oshiradi. Mentorlik qilayotgan talaba esa yetakchilik va pedagogik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ish joyida:

Professional muhitda peer mentoring yangi xodimlarni jamoaga moslashtirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Tajribaliroq, biroq lavozimi jihatdan teng maqomdagi xodim yangi kelgan hamkasbga ish tartibi, ichki madaniyat va amaliy jarayonlar haqida tushuntirish beradi.

Bu model tashkilot ichidagi hamkorlikni mustahkamlaydi, ish samaradorligini oshiradi va xodimlarning o'zaro ishonchini kuchaytiradi. Shuningdek, mentorlik qilayotgan xodimda liderlik va mas'uliyat hissi shakllanadi, bu esa uning professional o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Startaplar va tadbirkorlik muhitida:

Startap ekotizimida peer mentoring innovatsion fikrlash va tajriba almashish uchun muhim vosita hisoblanadi. Yangi tadbirkorlar o'z tajribalarini bir-biri bilan ulashish orqali xatolardan saboq olishadi va rivojlanish jarayonini tezlashtiradilar.

Ayniqsa, startap hamjamiyatlarida yoki inkubatsiya dasturlarida ishtirokchilar o'zaro maslahatlashish orqali biznes modelini takomillashtirish, marketing strategiyasini ishlab chiqish yoki investorlar bilan ishlash bo'yicha tajriba orttiradilar. Bu jarayon innovatsion muhitni yanada kuchaytiradi.

Volontyorlik va ijtimoiy loyihalarda:

Volontyorlik faoliyatida peer mentoring yangi a'zolari tayyorlash va ularni faoliyatga jalb qilishda samarali vosita hisoblanadi. Tajribali volontyorlar yangi qo'shilgan ishtirokchilarga loyiha maqsadi, ish uslubi va jamoa qadriyatlarini tushuntirib beradilar.

Bu jarayon ijtimoiy birdamlikni kuchaytiradi, jamoada ijobiy muhit yaratadi va faoliyat samaradorligini oshiradi. Bundan tashqari, volontyorlikdagi peer mentoring yoshlarning fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Peer mentoring (tengdosh mentorligi) imkoniyatlari juda keng va ko'p qirrali bo'lib, u nafaqat bilim almashinuvi, balki shaxsiy, akademik va professional rivojlanish uchun mustahkam platforma yaratadi. Ushbu model zamonaviy ta'lim va ish muhitida inson kapitalini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Avvalo, peer mentoring bilim va tajriba almashinuvi uchun qulay muhit yaratadi. Tengdoshlar o'rtasida ierarxik to'siqlar kam bo'lgani sababli muloqot erkin va samimiy kechadi. Bu esa o'rganuvchiga savollarni bema'lol berish, xatolar ustida ishlash va murakkab mavzularni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Natijada bilimni o'zlashtirish jarayoni tezlashadi va samaradorlik oshadi.

Ikkinchi muhim imkoniyat — yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Mentor rolini bajarayotgan shaxs boshqalarga yo'l ko'rsatish, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va muammolarni hal qilish jarayonida liderlik qobiliyatini shakllantiradi. Bu esa kelajakdagi professional faoliyatida muhim ustunlik beradi. Shu bilan birga, mentee ham mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Peer mentoring shuningdek, ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni mustahkamlaydi. O'zaro hamkorlik, faol tinglash, konstruktiv fikr bildirish va jamoada ishlash kabi kompetensiyalar tabiiy ravishda shakllanadi. Bu ko'nikmalar esa nafaqat ta'lim jarayonida, balki ish faoliyatida ham katta ahamiyatga ega.

Yana bir muhim imkoniyat — moslashuv jarayonini yengillashtirishdir. Yangi muhitga kirgan talabalar yoki yangi ish boshlagan xodimlar ko'pincha qiyinchiliklarga duch keladilar. Tengdosh mentorligi ularga psixologik va amaliy qo'llab-quvvatlash beradi, bu esa stressni kamaytiradi va o'ziga ishonchni oshiradi.

Bundan tashqari, peer mentoring hamjamiyat tuyg'usini kuchaytiradi. O'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash madaniyati shakllanadi, natijada sog'lom va hamkorlikka asoslangan muhit vujudga keladi. Bu esa tashkilot yoki ta'lim muassasasining umumiy samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

1-rasm. Peer mentoring imkoniyatlari

Peer mentoringning afzalliklari:

Peer mentoring (tengdosh mentorligi) modeli bir qator muhim afzalliklarga ega bo'lib, aynan shu jihatlari uni ta'lim muassasalari, ish joylari va ijtimoiy loyihalarda samarali vositaga aylantiradi. Quyida uning asosiy ustun tomonlari kengroq yoritiladi.

Birinchidan, peer mentoring **norasmiy va qulay muhit** yaratadi. An'anaviy mentorlikda ko'pincha rasmiylik va ierarxik masofa mavjud bo'ladi. Tengdosh mentorligida esa tomonlar o'zaro yaqin maqomda bo'lganligi sababli muloqot erkin, samimiy va bosimsiz kechadi. Bu holat mentee'ga o'z fikrini ochiq bildirish, savollar berish va muammolarini yashirmasdan muhokama qilish imkonini beradi. Psixologik jihatdan qulay muhit o'rganish samaradorligini oshiradi hamda stress darajasini kamaytiradi.

Ikkinchidan, ushbu model **katta xarajat talab qilmaydi**. Peer mentoringni yo'lga qo'yish uchun maxsus moliyaviy resurslar yoki tashqi ekspertlar zarur emas. Mavjud jamoa a'zolari o'z bilim va tajribasini ulashish orqali jarayonni amalga oshirishi mumkin. Bu esa ayniqsa ta'lim muassasalari va notijorat tashkilotlar uchun iqtisodiy jihatdan qulaydir. Minimal xarajat evaziga yuqori samaradorlikka erishish imkoniyati peer mentoringni barqaror rivojlanish modeli sifatida ko'rsatadi.

Uchinchidan, tengdoshlar o'rtasida **o'zaro ishonch tez shakllanadi**. Yosh, tajriba yoki maqom jihatdan yaqinlik ishonchni tezroq mustahkamlaydi. Mentor va mentee bir xil muhitni boshdan kechirganligi sababli bir-birini yaxshiroq tushunadi. Bu esa ochiq muloqot, halollik va samarali hamkorlikni ta'minlaydi. Ishonch mavjud bo'lgan muhitda o'rganish jarayoni yanada samarali kechadi va natijalar barqarorroq bo'ladi.

2-rasm. Peer mentoring avzalliklari

Xulosa.

Birinchidan: peer mentoring — bu nafaqat bilim berish modeli, balki ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, yetakchilikni rivojlantirish va hamkorlik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladigan samarali tizimdir.

Ikkinchidan: peer mentoring ta’lim, ish joyi, startaplar va volontyorlik kabi turli sohalarda samarali qo‘llanilib, bilim almashinuvi, moslashuv jarayoni va shaxsiy hamda professional rivojlanishni qo‘llab-quvvatlaydi. Uning universalligi va moslashuvchanligi uni zamonaviy jamiyatda dolzarb va zarur mexanizmga aylantiradi.

Uchunchidan: peer mentoringning norasmiyligi, iqtisodiy samaradorligi va tezkor ishonch muhitini yaratishi uning eng muhim afzalliklaridan hisoblanadi. Aynan shu jihatlari uni zamonaviy ta’lim va professional rivojlanish tizimida dolzarb va samarali modelga aylantiradi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Allan, P. The benefits and impacts of coaching and mentoring programme for teaching staff in secondary school // International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring. – 2007. – Vol. 5, № 2. – P. 12–21.
2. Angelique, H., Kyle, K., Taylor, E. Mentors and muses: New strategies for academic success // Innovative Higher Education. – 2002. – Vol. 26. – P. 195–209.
3. Arendale, D. R. Post-secondary peer cooperative learning programs: Annotated bibliography. – Minneapolis: College of Education and Human Development, University of Minnesota, 2007.
4. Clark, R., Andrews, J., Gorman, P. Tackling transition: The value of peer mentoring // Widening Participation and Lifelong Learning. – 2012/2013. – Vol. 14, № 1. – P. 57–75.
5. Crisp, G., Cruz, I. Mentoring college students: A critical review of the literature between 1990 and 2007 // Research in Higher Education. – 2009. – Vol. 50, № 6. – P. 525–545. – DOI: 10.1007/s11162-009-9130-2.
6. Du Preez, R., Steenkamp, P., Baard, R. An investigation into a peer module mentoring programme in Economic and Management Sciences // International Business & Economics Research Journal. – 2013. – Vol. 12, № 10. – P. 1225–1238.

7. Falchikov, N. Learning together: Peer tutoring in higher education. – New York: Routledge Farmer, 2001.
8. Keup, J. Peer leadership as an emerging high-impact practice: An exploratory study of the American experience // Journal of Student Affairs in Africa. – 2016. – Vol. 4, № 1. – P. 33–52.
9. Kirkham, R., Ringelstein, D. Student peer assisted mentoring (SPAM): A conceptual framework // E-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching. – 2008. – Vol. 2, № 2. – P. 39–49.
10. Kram, K., Isabella, L. Mentoring alternatives: The role of peer relationships in career development // Academy of Management Journal. – 1985. – Vol. 28. – P. 110–132.
11. Terrion, J. L., Leonard, G. A taxonomy of the characteristics of student peer mentors in higher education: Findings from a literature review // Mentoring & Tutoring. – 2007. – Vol. 15, № 2. – P. 149–164.
12. Tinto, V. Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition. 2nd ed. – Chicago: The University of Chicago Press, 1993.
13. Tinto, V. Learning communities, collaborative learning, and the pedagogy of educational citizenship // AAHE Bulletin. – 1995. – Vol. 47, № 7. – P. 11–13